

nyéről, a jeles elődökről és nyíregyháziakról, az intézmény (és a város) eseményeiről. Árulkodók Kiss Lajos munkamódszeréről, kutatói kötődéséről azok az írások, amelyek úgy emlékeznek egy-egy tevékenység jeles művelőjére, esetleg „utolsó” képviselőjére, hogy a szaktudományos figyelem mellett a település közössége nevében is fogalmaz, behatárolva az illető társadalmi hovatartozását (pl. Nyíregyháza legöregebb szücs-mestere, a város „tudós” kéményseprője). Klasszikusak immár azok a témái, amelyeket szakfolyóiratok számára is feldolgozott: pl. a színes és virágos koporsók kérdése, és szép leírásai a régi nyíregyházi temetőről, a város erdeiről, vízimalmairól, vagy a nyírvíz gyűjtésének és felhasználásának mára örökre feledésbe merült módjáról. Meleg szavú tudósítása és a köszöntésére elmondott szöveg szól a barát, Móra Ferenc nyíregyházi útjáról (1928), és rövid írásban búcsúztatja a közeli barát, Ortutay Gyula jeles mesemondóját, a batorligeti Fedics Mihályt (1938). Közelebb hozzák a szerkesztők az olvasóhoz Kiss Lajos személyét azzal is, hogy a sajtócikkek között idézeteket adnak közre a szerző (ön)vallomásaiból és a kortársak róla fogalmazott véleményéből.

Jó szívvel ajánlom a kötetet a magyar néprajz iránt érdeklődőknek, akik Kiss Lajos világa, látásmódja mellett azt is megismerhetik, hogyan élt együtt egy széles látókörű múzeumi ember az őt körülvevő szűkebb és tágabb társadalmi környezettel. De tanulságos olvasmány a könyv a régi Nyíregyháza és Szabolcs megye iránt érdeklődőknek is, mert gazdagítja, árnyalja ismereteiket. Nem kétséges, Kiss Lajos életműve megérdemli a maiak figyelmét. Köszönet a Jósza András Múzeumnak, hogy emlékeztetett erre bennünket!

(„Ütszélén fekvő kincsek ezek”. Válogatás Kiss Lajos hírlapi cikkeiből. Válogatta és szerkesztette: *D. Rácz Magdolna–L. Szőlősi Katalin*. Jósza András Múzeum, Nyíregyháza, 2018. 236 oldal)

Viga Gyula

A *Helytörténeti emlékkönyv* fenti címen 2019-ben megjelent tanulmánykötet a Tápiószelai Blaskovich Múzeum Baráti Körének 1985. évi megalakulása óta elkészített harmadik helytörténeti kiadványa, mely 1999-től kezdődően tízévenként jelenik meg a baráti kör civil szervezetének gondozásában és kiadásában. A település ilyen irányú kezdeményezése a tápiószelai Blaskovich Múzeum igazgatójától, Gócsáné dr. Móra Csilla történésztől származik, aki szerzőként és tanulmányok, illetve számtalan múzeumi kiadvány szerkesztőjeként állítja a települési kiadványok sorába a helytörténettel foglalkozó 400 oldalas, gazdag fotóanyaggal illusztrált jelen kiadványt. A tanulmánykötetet gazdag fotóillusztráció, tudományos alapokon történő hivatkozások, személyes visszaemlékezések, összegző munkák és tudományos kutatómunkák teszik igazán értékesé és kiemelkedővé, mely kivitelezésében is példaértékű munka a helytörténeti kötetek sorában.

Dinnyés István tanulmányában a tápiószelai ásatásokról ír, melyek már a XIX. században megkezdődtek a helyi birtokosok területein, e korban feltárt bronzkori, valamint kora Árpád-kori tárgyi emlékeket pedig a Nemzeti Múzeum őrzi a tápiószelai Blaskovich fivérek által 1938 és 1958 között feltárt szkíta temetők leleteivel együtt. A Szumrák-, valamint Csíkos-dűlő területén feltárt 455 szkíta sír tárgyi emlékei alapján jól megismerhető lett a temetkezési szokás, a használati és viseleti tárgyak, a közösség életmódja, mely az alföldi szkítákra jellemző volt a Kr. e. VI–VII. században. Ugyancsak megismerhetjük a tanulmány írója által az 1970-es években végzett kutatások eredményeit Tápiószele–Papszög területéről, illetve a pedagógus illetményföldről előkerült leleteket, melyek kelta, avar kori, illetve Árpád-kori emlékeket őriznek.

Basa László az 1821-ben Tápiószelén született Rákóczy Jánosról írt tanulmányában, aki Kossuth Lajos titkára volt. Az 1848/49-es szabadságharcot követően több híres magyar is a település lakói közé tartozott, mint például a legmagyarabb orvosként emlegett Flór Ferenc, vagy Danielisz János honvédezt. Rákóczy János családfájának kutatásával a familia pontos eredetére vetít fényt a tanulmány írója, illetve a nemzet érdekében tett munkáit ismerhetjük meg. 1848-ban a Nyáry Pál elnökletével megválasztott „közbátorságra figyelő állandó választmány” forradalmi bizottmány tagja lett. Kossuth Lajos pénzügyminiszteri, majd az Országos Honvédelmi Bizottmány vezetői pozíciójában is közvetlenül segítette munkáját Rákóczy János, utóbbi esetében elnöki titkárként. Az 1849. április 5-i Nagykátára érkezésükkor Kossuth kíséretében Rákóczy János is jelen volt, helyismeretének köszönhetően a tápiószelai Geszner Mihályt hívták be orvosának a helyi hadikórházba. Kossuth Lajos kormányzóvá választása után miniszteri, majd később belügyminiszteri tanácsos lett. 1860-ban Ferencz József császár ígéretét megtartva újjáélesztették a megyei önkormányzatokat, Rákóczy János a megyei választmányba került beválogatásra, majd 1861-ben a tisztújítás alkalmával, valamint 1867-ben is főjegyző lett.

Basa László második tanulmányából Danielisz János honvédezt is ismerhetjük meg, az 1848/49-es szabadságharc szintén meghatározó alakját, aki a Kossuth munkásságát segítő Rákóczy Jánoshoz hasonló módon végezte a Görgey által irányított feladatok koordinálását a seregek tevékenysége területén. Görgey kezdeményezésére Kossuth engedélyezte az intendatúrát, ahol hivatásos személyzet irányítja a katonák ellátását. Az eddig kormánybiztosi feladat került átszervezésre és ezt kapta meg Görgey irányítása alatt Danielisz János, aki a szabadságharc után Tápiószelén települt le, ahol 1861-ben bekövetkezett halála után is végső nyugvóhelyet talált magának.

Sípos Hanna Noémi tanulmányában a tápiószelai református egyház történetét írja le a kezdetektől napjainkig. Megismerhetjük a lelkészeket 1628-tól kezdődően, amikor ismételen benépesült az 1594-ben, pusztítások révén teljesen lakatlan Tápiószele. Az 1825-ben épült evangélikus templomot 1867-ig közösen használták a reformátusokkal együtt, az ezévi vallási vezető kérdésében egyet nem értve, öt év egyezkedés után, valamint az anyagiak rendezésével elváltak útjaik. Telket vásároltak, saját lelképásztoruk lett, paplakot építettek. 1885-ben már 748 fő volt a gyülekezet létszáma, 1900-ra pedig felépülhetett saját templomuk is. A tanulmány bemutatja a helyi református élet Tápiószelére vonatkozó jellegzetességeit, illetve egyházi sajátosságait, az adományozott kegytárgyakat, a református elemi iskolát, illetve Sípos Ete Álmos református lelkész XX. században végzett, a településre, a régióra gyakorolt hatását, munkásságát.

Sípos Hanna Noémi következő tanulmányában a tápiószelai zsidó hitközösség történetéről olvashatunk, mely a XVIII. században alakulhatott ki a településen. A zsidótemplom 1840-es évekbeli építéséről, az oktatásról, a szokásokról, illetve a Tápiószelén rabbiként tevékenykedő Lichtenstein Izsákról és munkásságáról szóló írása mellett jól megfigyelhető az izraelita lakosok számának változása 1830 és 1930 között, mely mára már csak néhány főre tehető Tápiószelén.

Csáky Kálmán monográfiájából olvashatunk egy fejezetet, mely a település társadalomtörténeti folyamataihoz nyújt adatokat. A községi és egyházi anyakönyvek sokéves, aprólékos átvizsgálásával, adatgyűjtési munkájának eredményeképpen olyan ismereteket tár az olvasó felé, mint a Tápiószelén élők házassági szokásai, illetve névhasználatuk. Megismerhetjük a vallási, nemzetiségi adatokat, azok települési megoszlásait, a birtokok felosztását, valamint Tápiószele lakosságának összetételét.

Németh Csaba tanulmányában a *Magyar a Magyarért* mozgalomról két világháború közti időszakára vonatkozó információkat közöl, hogy hogyan és miként vette ki részét az adománygyűjtésből a Tápió mente, ezen belül pedig Tápiószele a majdan visszacsatolandó területek szociálisan hátrányos helyzetben élő lakosságának megsegítésére, csehszlovák területről az anyaországba való ismételt beilleszkedés elősegítése céljából. A társadalom egészét megszólítva végeztek országosan az adományok gyűjtését. Tápiószele pénzbeli, illetve természetbeni adományozása kerül részletes kifejtésre az írásban, melyben egy szép kor kerül bemutatásra, amikor magyar a magyart igyekezett segíteni.

Komjáti Bianka Tápiószele 1945 és 1949 közötti politikatörténetét írja le nagy részletességgel, melyen belül megismerhetjük a tápiószelei Nemzeti Bizottság, valamint a helyi képviselő-testület megalakulását és működését, a faluban működő igazoló eljárásokat, illetve az 1946-tól kezdődő pártküzdelmeket. Az 1945 és 1947 közötti választások, illetve az ez időben lévő helyi viszonyok átalakulásának precíz kidolgozásával átfogó képet kapunk Tápiószele politikai viszonyairól.

Gócsáné dr. Móró Csilla a Blaskovich fivérek által épített kúria múzeummá válásáról írta tanulmányát, melyben megismerhetjük az előzményeket 1923-tól, a kutatásokat, ásatásokat, illetve a háborús események kapcsán dr. Fettich Nándor, a Nemzeti Múzeum főigazgató-helyettesének védelmi levelét, melynek köszönhetően a Blaskovich fivérek által feltárt tárgyi emlékek az európai kultúra védelme nevében biztonságban maradhattak a tápiószelei kúriában, majd 1947-től kezdődően múzeumi gyűjtőhelyként funkcionálhatott tovább a kúriamúzeum.

Az 1956 eseményeit és következményeit összefoglaló tanulmányban megismerhetjük mindazokat az információkat, melyek periratok, levéltári dokumentumok és szó-

beli visszaemlékezések formájában kerültek megőrzésre 1956. október 26. és november 4. között. Megismerhetjük a forradalmat megelőző tíz év helyi politikai és gazdasági életét, a település meghatározó személyeit, vezetőit, a megalakult forradalmi bizottság intézkedéseit, a tagokat, majd a forradalmat követő letartóztatások időszakát egyaránt.

Dr. Csákiné Szántha Ágnes és Szántha István tanulmányában megismerhetjük a tápiószelei „aranyember”, Szántha József életét. Az Osztrák–Magyar Monarchiában végzett katonai szolgálatát, tengerészaltiszti munkásságát 1914 és 1918 között, majd az I. világháború utáni tápiószelei tevékenységét, a Szántha-malom működését, önzetlen adakozásait, illetve az egész életét végigkísérő kovácsmesterséget.

Ali Attila nagypapájának Gulagon töltött éveit foglalja össze az elhurcolás napjától hazaérkezéséig. Harminchat hónap, melyet családjától távol kényszerült tölteni, messze Tápiószelétől. Megismerhetjük a szállítás, majd az elszállásolás áldatlan körülményeit, a Gulag sanyarú világát, a szabadulás reményét, illetve saját kézzel családjának írott leveleit az 1945 és 1947 közötti időszakból.

Luby Margit 1956. évi, Tápiószelén végzett kutatómunkája szolgált alapjául a *Lakodalom Tápiószelén* című fejezet megírásának, melyből megismerhetjük a Tápió menti lakodalmi szokások helyi jellegzetességeit. Egy 1925. évi lakodalom teljes leírása került közlésre, melyben részletes ismertetésre került a legényeste, az ágy megvétele, az esküvő, a menyasszony kikérése, a szertartás körüli szokások. Bemutatásra került a templom utáni vonulás, a vacsora, a héréssz, a menyasszonytánc, a kontyolás és a lakodalmakból elmaradhatatlan szűrösök leírása is. A Tápiószelén ebben a korban megtalálható, illetve az ekkor még Tápiószeléhez tartozó külterületek muzsikusai is ismertetésre kerültek a tanulmányban.

Dobos Imre tanulmányában az általa létrehozott *Tápiószele Régen* oldal történetéről,

annak értékmegőrzéséről és fontosságáról ír, melynek köszönhetően közel 2000 fénykép került digitalizálásra Tápiószele múltját illetően, s került közkinccs formájában publikálásra.

Az *aranyzarvas nyomában* címmel olvashatjuk Gócsáné dr. Móró Csilla tanulmányát, melyben a Blaskovich-kúriában lévő hagyomány és értékörzés kerül a középpontba. Megismerhetjük Blaskovich Gyula gondolkodását, a gyűjtemény gyarapodását ifj. Blaskovich Gyula korában, illetve Máriássy Béla történetíró rokonának támogatását is. A gyűjtőmunkát végül Gyula gyermekei, György és János folytatták, akik nagy gonddal kutatták a Tápió mente történetét. Kettőjük munkásságát és szellemiségét ismerhetjük meg, illetve feltűntetésre kerültek korabeli publikációik, melyben kutatásaik eredményéről írtak számtalan alkalommal országos lapokban. Megismerhetjük a munkásságukat folytató, 1985 óta működő Baráti Kört, akik a Blaskovich család tárgyi és szellemi örökségének ápolását, a települési és kulturális értékek őrzését és közreadását végzik a Blaskovich fivérek szellemiségét szem előtt tartva.

Terék Mihály a tápiószelei Blaskovich Múzeum Baráti Köre megalakulásának előzményeiről, a Blaskovich fivérek továbbörökítő elgondolásáról, az 1985. évi megalakulásról és annak körülményeiről ír. Bemutatásra kerül a baráti kör tevékenysége, értékőrző munkája, kiadványok készítése, a teaköri programok, a *Blaskovich-díj* megalapítása, illetve mindezek közösségekre gyakorolt hatása.

Pestiné Nagy Judit a Blaskovich Múzeum múzeumpedagógiai munkásságát foglalja össze. A tematikus órák, a gyűjteménybe történő, gyermekek általi betekintés egyaránt kiemelten fontos volt a Blaskovich fivéreknek és a szellemiségükben továbbműködő múzeum dolgozói számára is minden időben. Tematikus foglalkozások, tehetség-gondozás, szabadidős programok, táborok és számos programkínálatból választhat-

nak Tápiószele diákjai, melyeket a Blaskovich Múzeum nyújt múzeumpedagógiai szakemberek segítségével.

Lipák István írásából megismerhetjük a Szolnok és Pest közti sóút történetét, múltját, illetve tápiószelei vonatkozásait. Már a XIII. században említést tesznek a Tápió mentén áthaladó sóútról, mely ekkor még nem volt kiépített, csak a XVIII. századtól, mely időben a nagyobb megállóknál már 10 csárda vagy kocsmá is volt. A XX. században is még ismert sóút változásait követhetjük figyelemmel, melynek emlékét ma is őrzik a vidék idősebb lakói.

Következő írásában a több mint 130 éves tápiószelei vasútállomás történetét ismerhetjük meg, főleg az elmúlt néhány évtized távlatában, mely 1882 óta működik, főleg személyszállítási funkcióval.

A természetbarát klub egy évtizedes történelmébe nyerhetünk betekintést a szerzőnek köszönhetően, aki a megalakulástól napjainkig bemutatja programjait, eseményeiket.

Bozóki Balázs Tápiószele város és környékének természeti értékeit foglalta össze tanulmányában, melyből megismerhetjük a Tápió-vidék tájféldrajzát, növényvilágát, állatvilágát, a helyi védett értékeket, illetve a Fehérgólya tanösvényt is. Bemutatásra kerül az egykori Agrobotanikai Intézet, ma Nemzeti Biodiverzitás- és Génmegőrzési Központ, annak tevékenysége és nemzetközi funkciója.

Terék Mihályné a települési értéktár felépítéséről ír, illetve a helyi és megyei értékekről szóló tanulmányában összegzi a kulturális örökségvédelmi, épített környezet, ipari és műszaki létesítmények, agrár- és élelmiszergazdaság, valamint a természeti környezet kategóriákban a település számára kiemelt jelentőségű, helyi értéktárban szereplő és nyilvántartott értékeit.

A tápiószelei Blaskovich Múzeum Baráti Körének elmúlt tízéves krónikája került összegzésre Gócsáné dr. Móró Csilla záró írásában, melyben a rendkívül program-

gazdag évtizedet részletezi rendezvényekre lebontva, mindezt pedig gazdag fotóillusztrációval szemléltetve.

Az 1999 óta tízévenként megjelenésre kerülő *Helytörténeti emlékkönyv* hiánypótló kötet Tápiószele számára. Egyaránt nagy örömmel forgatják a kiadványt más települések, vidékek lakói is, hiszen számtalan témában párhuzamot találnak saját múltjuk, jelenük történéseivel, valamint életútjaikkal.

(Helytörténeti emlékkönyv. Szerk.: Gócsáné dr. Móra Csilla. Blaskovich Múzeum Baráti Köre, Tápiószele, 2019. 400 oldal)

Terék József

NAPRAKÉSZ TARTALOM, XXI. SZÁZADI FORMA

A Kossuth Kiadó új történelmi sorozata

A könyvkiadás keresi az új formákat, amelyekkel felveheti a versenyt az e-book olvasással. Régen könnyen kezelhető zsebkönyvet vittünk magunkkal, ami buszon, vonaton kéznél volt. Néhány éve terjed a magyar könyvkiadásban az ún. *bookazine* műfaj, amely a könyv és a színes magazin házasításával jött létre.

Ebben a formában indított útjára új sorozatot a Kossuth Kiadó. A vállalkozás a magyar történelem összefoglalóját kívánja nyújtani hét kötetben. Eddig három jelent meg *Honfoglalás és államalapítás, Az Árpád-ház évszázadai* és *A késő középkori nagyhatalom* címen a mohácsi csatavesztéssel bezárólag. A színes, lakkozott külsejű kötetek mindegyike 144 oldalból áll, mint ha valóban folyóiratot tartana kezében az olvasó. Színvonalas tartalommal párosuló könnyed, áttekinthető forma. Bőséges vizuális anyag – számos ábra, kép, rajz, térkép, infografika – tarkítja a főszöveget. Az ismeretek sok szöveges forrással, krónikarészlettel, fogalommagyarázattal és idővonallal

egészülnek ki. A szerzők mintha elektronikus hipertextet szimuláltak volna; a kiválasztott „ugrópontokról” tetszőleges utakon juthatunk el különböző összefüggésekig a köztörténet, vallás, életmód, művelődés, hadviselés, gazdaság stb. területein.

A kötetek tehát ötvözik az ismeretterjesztő könyvek és a magazinok témafeldolgozásának előnyeit, a tartalom azonban korántsem elnagyolt, hanem a legfrissebb kutatási eredményeket tartalmazza, néhol a rutinos történelemtanárt is zavarba hozó módon. A történész szerzők – Sudár Balázs, Font Mária és Szende László – a magyar historiográfia fiatal és középnemzedékéhez tartoznak, új szempontokat érvényesítenek, a régi témákat leporolva, gyakran más perspektívában tárgyalják. Külön kiemelendő Sudár Balázs turkológus, népzeneész és lovas íjász, aki mintha az utóbbi években átvette volna a magyar őstörténetkutatásban a fő szót. A langyos állóvíznek számító területet a posztszovjet térség új régészeti feltárásai, a genetika, eddig ismert, de kellőképpen nem méltányolt források újraolvasása teszi pezsgően izgalmassá. „*Tudunk-e még újat mondani a magyar történelemről?*” – teszi fel a kérdést az első kötet szerkesztői előszavában Medgyesy Zsófia. A válasz nem két-séges.

A történettudomány művelésének (és tanításának) két legfontosabb funkciója a kritikus műltszemlélet és az érzelmi azonosulás a nemzet történelmével. Utóbbi sokak számára avított, XIX. századi gondolatnak tűnhet, de a sorozat készítői, meggyőződéses, nem így gondolják. Apróságoknak tűnik, de ezt a fajta emocionális ráhangolódást szolgálják már a kötetek mottói: „...szerepcsésen országot szerettek...” (Kalmári Váradi János), „Követni az ősi királyokat” (Intelmek) és „Te dicső hajdankor!” (Arany János). Vagy Szende László summája a középkori univerzalizmusban teljes egészében benne élő Luxemburgi Zsigmondról: „*A Német-római Birodalom irányítójaként nagy hangsúlyt fektetett a reprezentációra,*